

УДК 792.028:72.01

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/96-1-11>**Станіслав ВАСЮРКО,**

orcid.org/0009-0001-2599-9346

аспірант кафедри режисури та хореографії

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) vasyurko.stanislav@gmail.com

АРХІТЕКТУРА ПРОСТОРУ ЯК ОСНОВА РЕЖИСЕРСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ

У статті досліджено взаємозв'язок архітектурного простору та режисерської концепції у театральному мистецтві. Проаналізовано еволюцію просторових рішень у театрі від античності до сучасності, визначено роль архітектурного середовища у формуванні режисерського бачення вистави. Розкрито специфіку взаємодії сценографічних та архітектурних засобів у створенні художнього образу театральної постановки. Охарактеризовано основні типи сценічного простору та їх вплив на формування режисерської концепції. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні мистецтвознавчого, культурологічного, компаративного та структурно-функціонального методів аналізу. **Наукова новизна** полягає у комплексному дослідженні архітектурного простору як одного з ключових чинників формування режисерської концепції, виявленні закономірностей взаємовпливу просторової організації та творчого задуму режисера. Доведено, що архітектурний простір театру є активним смисловим компонентом режисерської концепції, який визначає характер взаємодії виконавців і глядачів, впливає на емоційне сприйняття вистави. У контексті сучасних театральних практик особливої актуальності набуває проблема трансформації традиційних моделей сценічного простору під впливом міждисциплінарних процесів та розвитку нових технологій. Архітектурний простір дедалі частіше розглядається не лише як фізична оболонка театральної дії, а як динамічна система знаків, що інтегрує світлові, акустичні, мультимедійні та пластичні компоненти у єдину режисерську структуру. Таке розширення просторових меж сприяє зміні принципів драматургічної організації вистави, актуалізує нові моделі комунікації між сценою і глядачем та зумовлює переосмислення ролі режисера як координатора взаємодії архітектурного середовища і виконавської дії. Унаслідок цього театральный простір постає як активне поле смислотворення, у межах якого архітектурні рішення безпосередньо впливають на формування ритму, темпоральності та емоційної напруги сценічного процесу. **Висновки.** Встановлено, що архітектура простору є фундаментальним елементом режисерської концепції у визначенні специфіки мізансценування, характеру взаємовідносин сцени та глядацької зали, варіацій пластичного вирішення вистави. Сучасна режисура активно експериментує з нетрадиційними просторовими формами, використовуючи альтернативні локації, імерсійні технології та site-specific підходи для посилення художнього впливу театральної постановки.

Ключові слова: простір, сценічне мистецтво, режисерська концепція, сценографія, театральный простір, мистецтво.

Stanislav VASYURKO,

orcid.org/0009-0001-2599-9346

PhD student at the Department of Directing and Choreography

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) vasyurko.stanislav@gmail.com

ARCHITECTURE OF SPACE AS THE BASIS OF DIRECTING CONCEPT

The article explores the interrelationship between architectural space and the director's concept in theatrical art. It analyzes the evolution of spatial solutions in theatre from antiquity to the present day and identifies the role of the architectural environment in shaping the director's vision of a performance. The study reveals the specific features of the interaction between scenographic and architectural means in the creation of the artistic image of a theatrical production. The main types of stage space and their influence on the formation of the director's concept are characterized. **The research methodology** is based on the application of art studies, cultural, comparative, and structural-functional methods of analysis. **The scientific novelty** of the study lies in a comprehensive examination of architectural space as one of the key factors in shaping the director's concept, as well as in identifying patterns of mutual influence between spatial organization and the director's creative intention. It is proven that the architectural space of the theatre is an active semantic component of the director's concept, determining the nature of interaction between performers and the audience and influencing the emotional perception of the performance. In the context of contemporary theatre practices, the transformation of traditional models of stage space under the influence of interdisciplinary processes and the development of new technologies has become particularly relevant. Architectural space is increasingly understood not merely as the physical shell of theatrical action, but as a dynamic system of signs that integrates lighting, acoustic, multimedia, and movement-based components into a unified directorial structure.

*This expansion of spatial boundaries contributes to shifts in the principles of dramaturgical organisation, foregrounds new models of communication between stage and audience, and prompts a rethinking of the director's role as a coordinator of the interaction between architectural environment and performative action. As a result, theatrical space emerges as an active field of meaning-making, within which architectural decisions directly shape the rhythm, temporality, and emotional intensity of the stage process. **Conclusions.** It has been established that the architecture of space is a fundamental element of the director's concept in determining the specifics of mise-en-scène, the nature of relationships between the stage and the auditorium, and variations in the plastic interpretation of a performance. Contemporary directing actively experiments with non-traditional spatial forms, using alternative locations, immersive technologies, and site-specific approaches to enhance the artistic impact of theatrical productions.*

Key words: space, performing arts, director's concept, scenography, theatrical space, art.

Постановка проблеми. Театр сьогодні перебуває у стані постійного пошуку нових форм взаємодії з глядачем, і архітектурний простір стає одним із ключових інструментів цього процесу. Традиційне розуміння сцени як відокремленого від глядацької зали простору поступово трансформується під впливом режисерських експериментів, що передбачають використання нетрадиційних локацій, імерсійних технологій та site-specific підходів. У цьому контексті архітектура простору набуває принципово нового значення – вона перестає бути лише фізичним середовищем для театральної дії й перетворюється на активний смисловий компонент режисерської концепції (Юдова-Романова, 2021: 40).

Проблема взаємозв'язку архітектурного простору та режисерської концепції набуває особливої актуальності в умовах активного розвитку нових театральних форм, зокрема імерсійного театру, театру середовища, promenade-вистав. Разом із тим, теоретичне осмислення цих процесів залишається недостатнім, що зумовлює необхідність комплексного дослідження архітектури простору як основи режисерської концепції.

Аналіз досліджень. Проблематика театрального простору привертала увагу багатьох дослідників. Патріс Паві у своєму «Словнику театру» детально аналізує поняття сценічного та сценографічного простору, визначаючи їх як складні багаторівневі категорії (Паві, 2006: 362–363). Питання художнього простору театральної вистави досліджувала А. Алішер, яка довела, що створений сценографією художній простір має специфічну естетичну сутність, пов'язану із сценографічним розвитком творчих режисерсько-художницьких ідей (Alisher, 2020: 159).

Значний внесок у дослідження сценічного простору просто неба здійснив М. Крипчук, який проаналізував функціональність відкритих сценічних майданчиків під час створення сучасного театралізованого видовища (Крипчук, 2018: 98). К. Юдова-Романова досліджувала експериментальний сценічний простір, запропонувавши його детальну класифікацію за часовими та просторовими характеристиками (Юдова-Романова,

2021: 45). Сценічний дизайн як інструмент режисерського рішення аналізувала Л. Тузова, називаючи його унікальним засобом репрезентації режисерського бачення постановки (Тузова, 2022: 84).

Окремі аспекти взаємозв'язку архітектури та режисури висвітлювали Г. Веселовська у монографії «Український театральний авангард» (Веселовська, 2010), О. Клековкін у дослідженні mise en scène (Клековкін, 2017), а також науковці М. Гринишина, К. Пивоварова та А. Колпащикова у статті, присвяченій site-specific театру в Україні (Гринишина та ін., 2024: 50). Водночас комплексного дослідження архітектури простору як основи режисерської концепції досі не проводилося.

Мета статті – дослідити взаємозв'язок архітектурного простору та режисерської концепції, визначити роль просторової організації у формуванні художнього образу театральної вистави та проаналізувати сучасні тенденції використання архітектурного середовища у режисерській практиці.

Виклад основного матеріалу. Архітектура простору у театрі є поняттям, що охоплює як фізичну організацію сценічного майданчика, так і концептуальне осмислення простору як художнього засобу. Історично театральний простір пройшов тривалу еволюцію від відкритих амфітеатрів античності до замкнених театральних будівель з порталньою сценою та сучасних експериментальних форм (Арістова, 2020). Кожен етап цієї еволюції визначався не лише технологічними можливостями, а й режисерським баченням взаємовідносин виконавця та глядача.

Структура античного театру, що складалася з театру, оркестри та скени, визначала специфіку режисерських рішень того часу. Напівкруглий амфітеатр забезпечував оптимальну видимість та акустику, водночас формуючи особливий тип взаємодії між акторами та глядачами. За зауваженням дослідників, народний характер античного театру визначив особливості його організації і будови, що безпосередньо впливало на характер театральної дії. Оркестра як центральний елемент давньогрецького театру була місцем, де виступали хор і актори, створюючи особливу просторову динаміку вистави.

Принципово інший підхід до організації театрального простору сформувався в епоху Ренесансу, коли сцена остаточно набула прямокутної форми. Єлизаветинська модель театру, у якому гралися п'єси Шекспіра, віддалено нагадувала давньогрецьку, проте була суттєво трансформована: відкритий прямокутний сценічний майданчик займав половину оркестри, на другій половині стояла частина глядачів. Така організація простору передбачала можливість тісного контакту між виконавцями та публікою, що визначало специфіку режисерських рішень. Приклад класичної організації театрального простору з напівкруглим амфітеатром та оркестрою представлено на Рис 1.

У сучасній режисерській практиці дедалі більшої ваги набуває концепція *site-specific* театру. Як зазначають дослідники, відповідний напрям орієнтований на осмислене залучення характеристик конкретного просторового середовища з метою надання постановці додаткової формально-змістової насиченості. Добір локації визначається її потенційною здатністю інтенсифікувати сприйняття сценічних подій, посилити емоційний вплив і сформувати більш виразний художній образ вистави (Гринишина та ін., 2024: 50). У такій перспективі архітектурний простір втрачає статус нейтрального тла та набуває функції активного компонента театральної дії, що безпосередньо впливає на структуру режисерського задуму й характер взаємодії між сценічною подією та глядачем.

Взаємозв'язок архітектурного простору та режисерської концепції виявляється на кількох рівнях. По-перше, архітектура визначає фізичні можливості мізансценування. Як зазначав П. Брук у книзі «Порожній простір», театр може існувати в будь-якому просторі, проте кожен простір диктує свої умови для створення вистави (Brook, 1968). По-друге, архітектурне середовище формує емоційну атмосферу вистави, впливаючи на сприйняття глядачем сценічної дії. По-третє, простір стає носієм семіотичних значень, що розширюють смислове поле режисерської концепції.

Сценографічний простір, або театральный простір, П. Паві визначає як простір, де перебуває публіка й актори під час вистави, який виконує функцію зв'язку між публікою та акторами (Паві, 2006: 362), це визначення підкреслює комунікативну функцію простору, його здатність встановлювати особливий тип взаємодії між учасниками театральної події. Режисерська концепція, таким чином, завжди передбачає осмислення цієї комунікативної функції простору та її творче використання.

Сценічний дизайн театральної вистави, згідно твердженню Л. Тузової, є результатом логічного, образного мислення та інтуїтивного чуття, вираженого через ідею або центральну тему. Оригінальна організація простору, драматизм, функціональність декорацій та костюмів, мультимедіа, світлове рішення втілюють у пластичне рішення ідею вистави, поставлену режисером (Тузова, 2022: 84). Отже, архітектура простору стає одним

Рис. 1. Античний театр Епідавра

Джерело: Звукове диво древніх греків (2024).

із найважливіших інструментів реалізації режисерського задуму.

Іншим аспектом взаємозв'язку архітектури та режисури є питання трансформації простору під час вистави. А. Алішер встановлює, що художній простір театральної вистави складається з наступних творчо-концептуальних компонентів:

- декорація;
- фактура;
- художній образ;
- візуальна образність вистави;
- світло-тіньове оформлення (Alisher, 2020: 163).

Кожен із цих компонентів здатний трансформувати сприйняття архітектурного простору, створюючи нові смислові рівні режисерської концепції.

Концепція театру середовища, сформульована Р. Шехнером, ґрунтується на принципі автономної виразності всіх складових сценічної дії. Кожен елемент постановки функціонує як самостійний носій смислу й не підпорядковується домінуванню інших компонентів. Окремі складові можуть створюватися та опрацьовуватися незалежно одна від одної, а сценічна подія постає простором, у якому різномірні, подекуди суперечливі елементи вперше вступають у безпосередню взаємодію (Гринишина та ін., 2024: 57). У такому театрі архітектурний простір перестає бути фоном і стає рівноправним учасником художньої події.

Використання тектонічної будови сценічного простору є поштовхом до створення режисерської концепції. Ця єдність перебуває у невіддільному зв'язку один із одним і формує цілісну систему образотворення.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що архітектура простору є фундаментальним елементом режисерської концепції, який визначає специфіку мізансценування, характер взаємовідносин сцени та глядацької зали, можливості пластичного вирішення вистави. Історична еволюція театрального простору демонструє тісний взаємозв'язок між архітектурними формами та режисерськими підходами до створення вистави.

Доведено, що архітектурний простір театру виконує кілька функцій у режисерській концепції:

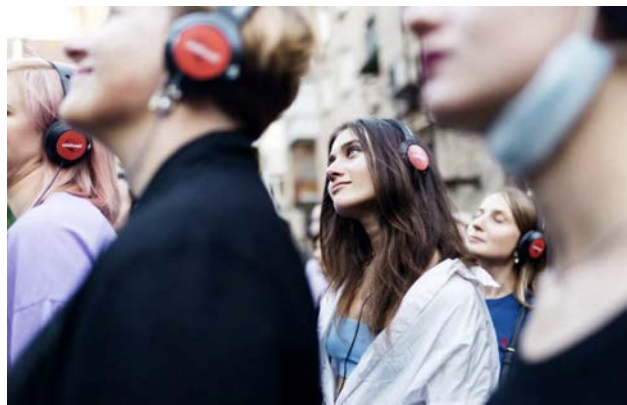

Рис. 2. Сучасний site-specific театр

Примітка: 1 – Вистава «Remote Kyiv», 2 – Спектакль «STEREO»

Джерело: Гринишина, М., Пивоварова, К., & Колтацківа, А. (2024).

забезпечує фізичні умови для сценічної дії, формує емоційну атмосферу вистави, виступає носієм семіотичних значень, визначає характер комунікації між виконавцями та глядачами. Сучасна режисура активно експериментує з нетрадиційними просторовими формами, використовуючи альтернативні локації, іммерсійні технології та site-specific підходи для посилення художнього впливу театральної постановки.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням впливу новітніх технологій на трансформацію театрального простору, аналізом регіональних особливостей використання архітектурного середовища в українській режисерській практиці, а також розробкою теоретичних моделей взаємодії просторових та драматургічних компонентів театральної вистави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова А. В. Античний театр (архітектура). Велика українська енциклопедія. 2020. URL: [https://vue.gov.ua/Античний_театр_\(архітектура\)](https://vue.gov.ua/Античний_театр_(архітектура)) (дата звернення: 22.01.2026).
2. Варивончик, А. В. Синтез традиційного дизайну та інноваційних технологій у створенні сучасного театрального простору. Український мистецтвознавчий дискурс. 2024. № 2. С. 33–42. DOI: <https://doi.org/10. n32782/uad.2024.2.4> (дата звернення: 18.01.2026).
3. Веселовська Г. І. Український театральний авангард. Київ : Фенікс, 2010. 368 с.

4. Гринишина М., Пивоварова К., Колпащикова А. Ігри з простором – ігри у просторі: сайт-спесифік театр (site-specific theatre) в Україні. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтва*. Серія: Сценічне мистецтво. 2024. № 7 (1). С. 48–60. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-759X.7.1.2024.301964> (дата звернення: 01.02.2026).
5. Клековкін О. Ю. *Mise en scène*. Київ : Фенікс, 2017. 624 с.
6. Крипчук М. В. Сценічний простір просто неба як складова сучасного театралізованого видовища. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2018. № 2. С. 96–102. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2018.162706> (дата звернення: 26.01.2026).
7. Паві П. *Словник театру* / пер. з фр. М. Якуб'яка. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 640 с.
8. Тузова Л. Сценічний дизайн як інструмент режисерського рішення. *Мистецтвознавчі записки*. 2022. Вип. 41. С. 83–89. DOI: <https://doi.org/10.32461/mz.v41i.262699> (дата звернення: 18.01.2026).
9. Юдова-Романова К. Експериментальний сценічний простір: проблеми класифікації. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтва*. Серія: Сценічне мистецтво. 2021. № 4 (1). С. 39–54. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-759X.4.1.2021.234236> (дата звернення: 26.01.2026).
10. Alisher A. Artistic space of theatrical performance. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2020. № 2. С. 158–164. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220415> (дата звернення: 15.01.2026).
11. Brook P. *The Empty Space*. New York : Atheneum, 1968. 141 p. URL: <https://tdm98.tome.press/wp-content/uploads/sites/465/2019/02/Brook-The-Empty-Space-1.pdf> (дата звернення: 26.01.2026).
12. Cole E. *Punchdrunk on the Classics. Experiencing Immersion in The Burnt City and Beyond*. Cham : Palgrave Macmillan, 2024. 233 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-43067-1> (дата звернення: 23.01.2026).

REFERENCES

1. Aristova, A. V. (2020). Antychnyi teatr (arkhitektura) [Ancient theatre (architecture)]. *Velyka ukrainska entsyklopediia*. Retrieved from [https://vue.gov.ua/Античний_театр_\(архітектура\)](https://vue.gov.ua/Античний_театр_(архітектура)) [in Ukrainian].
2. Varyvonchuk, A. V. (2024). Syntez tradytsiinoho dyzainu ta innovatsiinykh tekhnolohii u stvorenni suchasnoho teatralnoho prostoru [Synthesis of traditional design and innovative technologies in creating modern theatrical space]. *Ukrainskyi mystetstvoznavchyi dyskurs*, (2), 33–42. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/uad.2024.2.4> [in Ukrainian].
3. Veselovska, H. I. (2010). *Ukrainskyi teatralnyi avanhard* [Ukrainian theatrical avant-garde]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
4. Hrynyshyna, M., Pyvovarova, K., & Kolpashchykova, A. (2024). Ihry z prostorom – ihry u prostori: Sait-spetsyfyk teatr (site-specific theatre) v Ukraini [Games with space – games in space: Site-specific theatre in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Stenichne mystetstvo*, 7(1), 48–60. Retrieved from <https://doi.org/10.31866/2616-759X.7.1.2024.301964> [in Ukrainian].
5. Klekovkin, O. Yu. (2017). *Mise en scène*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
6. Krypchuk, M. V. (2018). Stenichnyi prostir prostro neba yak skladova suchasnoho teatralizovanoho vydovyshcha [Open-air stage space as a component of modern theatrical performance]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, (2), 96–102. Retrieved from <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2018.162706> [in Ukrainian].
7. Pavis, P. (2006). *Slovyk teatru* [Dictionary of the theatre] (M. Yakubiak, Trans.). Lviv: Vydavnychi tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
8. Tuzova, L. (2022). Stenichnyi dyzain yak instrument rezhyserskoho rishennia [Stage design as a tool of directorial decision]. *Mystetstvoznavchi zapysky*, (41), 83–89. Retrieved from <https://doi.org/10.32461/mz.v41i.262699> [in Ukrainian].
9. Yudova-Romanova, K. (2021). Eksperymentalnyi stenichnyi prostir: problemy klasyfikatsii [Experimental stage space: Problems of classification]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Stenichne mystetstvo*, 4(1), 39–54. Retrieved from <https://doi.org/10.31866/2616-759X.4.1.2021.234236> [in Ukrainian].
10. Alisher, A. (2020). Artistic space of theatrical performance. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, (2), 158–164. Retrieved from <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220415> [in English].
11. Brook, P. (1968). *The empty space*. New York: Atheneum. Retrieved from <https://tdm98.tome.press/wp-content/uploads/sites/465/2019/02/Brook-The-Empty-Space-1.pdf>
12. Cole, E. (2024). *Punchdrunk on the classics: Experiencing immersion in The Burnt City and beyond*. Cham: Palgrave Macmillan. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/978-3-031-43067-1>

Дата першого надходження статті до видання: 04.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
 ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

